

Sámi allaskuvla
Sámi University of Applied Sciences

OAHPPOPLÁNA

Sámi pedagogihkka mánáidgárddis

30 oahppočuoggá

1. OAHPPOVTTADAGA NAMMA

Sámegillii: Sámi pedagogihkka mánáidgárddis
Dárogillii: Samisk pedagogikk i barnehagen
Engalagillii: Sámi pedagogy in early childhood education

2. OPPALAŠ DIEĐUT

OAHPPOVTTADAGA KODA: PED 606

VIIDODAT: 4 lohkanbáji – 30 oč

OAHPU LÁGIDEAPMI: Oasseáiggis geabbilisoahppan; - deaivvadeamit ja neahttadoarjja oahppan, iešheanalaš barggut čoagganemiid gaskkas. Oahpahas sáhtta lágiduvvot ovttas eará oahpuin Sámi allaskuvllas.

3. OAHPUGULLEVAŠVUOHTA

Oahppu lea Sámedikki SáMOS prošeavtta pilohtamánáidgárddiid gelbbolašvuoda loktemii man Sámi allaskuvla čađaha. Mánáidgárdeoahpaheddjiide ja earáide, geain lea profešuvdnaoahppu sáhtta dát leat joatkkaohppun.

Oahppu addá oahppočuoggáid jus studeanta váldá eksámena. Eará pilohtamánáidgárddebargit maid oasálastet. Sidjiide oahppu addá kursaduodaštusa.

4. SISABEASSANGÁIBÁDUSAT

Oahppu fállujuvvo SáMOS prošeavtta pilohtamánáidgárddiid bargiide.

Studeanttain geat čađahit eksámena fágas gáibiduvvo čađahuvvon mánáidgárdeoahpaheaddjeoahppu, ovdaskuvlaoahpaheaddjeoahppu, vuođđoskuvlaoahpaheaddjeoahppu dahje sullásaš bachelordási oahppu mas lea pedagogihkka.

Studeanttat geat eai deavdde sisabeassangáibádusaid, dahje geat eai hálit váldit/čađahit eksámena, sáhttet čuovvut oahppu viidasitoahppun (ii atte oahppočuoggáid). Sidjiide oahppu addá kursaduodaštusa man eaktun lea čađahuvvon bargogáibádusat oahppu botta.

5. OAHPAHUSGIELLA

Oahpahasgiella lea davvisámegiella ja dulkojuvvo dárogillii. Soames logaldallamat leat sáhttet leat eará sámegillii dahje eará gillii. Lohkanmearri lea sáme-, dáro-, ruoŋa- ja/dahje engelasgillii. Čálalaš barggut/eksámenbarggut čállojuvvojit sámegillii dahje skáandinávagillii.

6. SISDOALLU

Gelbbolašvuodalokten oahppu pilohtamánáidgárdde bargiide. Oahppu fállá teorehtalaš ja geavatláš vuođđodieđuid sámi pedagogihka ja gievrras giellamodeallaid ektui, maiguin studeanta viiddida iežas gelbbolašvuoda sámi mánáidgárdde sisdoaluin. Sámi filosofiija galgá leat vuođđun sámi mánáidgárddiid sisdollui, gos sámi árvvut, luonddufilosofiija, giella, kultuvra, jodiheapmi ja árbedieđut guddet pedagogalaš barggu. Oahpu addá ipmárdusa mánáidgárddi sámi árbevierus, bargoetihkas, ja vásáhusaid pedagogalaš refleksuvdnii. Oahpus čiekŋudit mo studeanta sáhtta leat resursan ja makkár rolla sus lea sámi mánáidgárddis. Oahpahas leat studeantta bargovásáhusat

guovddážiis. Sisdoalu vuolggasadjin lea sámegeiella ja -kultuvra.

Studeanta galgá beassat hárvjnit oaidnit pedagogalaš práksisiid (geavadiid) ođđa vugiiguin ja vuodustit ja gaskkustit daid. Deaivvadeamiid gaskkas studeanta galgá duohtadilis geahččaladdat oahppu sisdoalu ja iskat ovdánahttit mánáidgárddi. Daid vásáhusaid vuodul galgá reflekteeret rievdeami, ovdánahttima ja iežas gelbbolašvuoda ámmátrollas. Oassin oahpus lea mánáidgárdepedagogalaš geahčastat ja fágadidákttalaš dutkan.

Oahppu lágiduvvo searvelanja filosofijja vuodul; arena gos juohkehaš boahdá oidosii ja sáhtta searvát eavttuidis mielde, gos oktasaš oahppan boahdá ávkin buohkaide guđege vuogis mielde¹.

Fáttat:

- Sámi mánáid rievttit stivrendokumeanttain
- Searvelatnja
- Jođiheapmi ja joavkoproseassa
- Giellalokten, gievrrasgiellamodeallat sámi pedagogalaš prinsihpaid vuolggasajis
- Sámi mánná, mánnávuohka, unna olbmoža šaddan identitehta
- Sámi mánáidbajásgeassin vuodđun sámi pedagogihkkii
- Sámi árvvut ja mánáide ovdánahttin oadjebas ja linis dilli ja das stoahkan ja oahppan
- Olmmožin šaddan ja eallit:
 - Siskkáldas ja olggaldas kontrolla
 - Buorre dilálašvuohka
 - Máná riekti láidehussii eallimii
 - Birgen, Birgehallat, iešbirgejupmi, dádjadit máilmmis
 - Etihka, olbmo eallin njuolggadusat, «duoddu»
 - Non-verbála gulahallan
 - Bargguid bokte oahppan, gal dat oahppá go stuorrula, árbevirolaš máhttu, sámi gulahallanvuogit, mángga bajásgeassi
- Mánáidgárddi historjá, rámmat, rolla ja funkšuvdna váldodeaddu sámi mánáidgárddiin.
- Sámi máhttu, Kulturáddejupmi
- Koloniseren ja dekoloniseren
- Sámi luondduáddejupmi

7. OAHPPANJOKSOSAT

Oahppu galgá ovddidit ja duohtan dahkat sámi mánáidgárddiid sisdoalu ja árvovuodu sámi árvvuid, gaskkustanmetodaidda ja sámi pedagogalaš jurddašeapmái heiveheami vuodul ja sirdujuvvon ođđa áigái.

Máhttu ja diehtu:

Studeantta

- oažžu ipmárdusa sámi árbevirolaš bajásgeassinvugiide transformerejuvvon pedagogihkkan sámi mánáidgárddiide otná áigái
- oažžu áigeovuodilis teoriijain ja daid máhttit guorahallat sámi- ja eamiálbmotdidákttalaš jurddašeapmái
- máhtttá árvvoštallat ja guorahallat sámi mánáidgárddi saji ja doaimma otná servodagas
- máhtttá kritihkalaččat árvvoštallat ja buohtastahttit árgabeavvi doaimmaid sámi mánáidgárddis, mánggagielat, kultuvrralaš ja eamiálbmotperspektiivvain
- máhtttá áigeovuodilis stivrendokumeanttaid sisdoalu nannemis sámi mánáid rievtti
- ádde mii lea buorre mánnávuoda ja stoahkama iešárvvu mii lea sadjin máná oahppamii, ustitvuhtii

¹ Mihkkal Niillas Sara (2003)

- ja oktavuoda nannemii nuppiiguin
- dovdá árbevirolaš sámi jođiheami ja mo osiid das sáhtta fievrridit otná áigái sámi mánáidgárddis
- dovdá giellaealáskahttinbarggu teoriijaid
- geavahit sámi pedagogalaš prinsihpaid gievrras giellamodealla čađaheamis
- dovdá mánggagielatvuoda ja giellaealáskahttima guovddáš fágatearpmaid sisdoalu
- diehtá makkár vásáhusat sáme giela ealáskahttinbarggus leat dán rádjái mánáidgárddis

Gálggat:

Studeanttas lea máhttu ja diehtu

- láhčit ja gaskkustit mánáidgárddi sisdoalu mas sámi sisdoallu ja vuogit guovddášis
- ehtalaččat ja fágalaččat analyseret ja reflekeret kultuvrralaš girjáivuoda vuodđogažaldagaid sámi ja eamiálbmotperspektiivvas, ja dan gaskkustit didaktihkalaš ovdánahttin- ja dutkanbargguide mánáidgárddis
- sámi luondduáddejumái ja váikkuhit dasa ahte mánát meahcástallama bokte oahppet árvvus atnit ja eallit ovttas luondduin ja ávkástallat meahcci valljodaga
- reflekeret iežas bargovugiid ja jođihanmáhtu mánáidgárdeoahpaheaddjerollas ja leat diđolaš profešuvnna etihkalaš áššiin
- bargat jođihan- ja ovddidanbargguin mánnájoavkkuin gos joavkoproseassa lea okta oassi
- jođihit ja árvvoštallat gielalaččat mánggalágán mánnájoavkkuid
- movttiidahttit ja doarjut mánáid sáme gielat ovdáneami

Oppalaš gelbbolašvuotta:

Studeanta

- galgá dovdat sámiid ja eará eamiálbmogiid dieđu ja sámi máhtu máná bajásgeassimis ja bajásšaddandiliin
- galgá kulturáddejumis máhttit jođihit sámi mánáidgárddi
- dovdá sámi mánáidgárddiid historjá ja mo dat váikkuha otná mánáidgárdái
- dovdá koloniserema váikkuhusa ja mo ovddidit mánáidgárddi sámi vuolggasajis dekoloniserema bokte
- bastá oaidnit mo struktuvrralaš ja kultuvrralaš bealit leat jođihan- ja ovddidanbargguid rámmán
- dovdá ja ádde searvelanja dego okta oassin sámi mánáidgárddi jurddašepmái
- máhtta nannet mánáid sáme giela ja ovddidit giellaealáskahttima mánáidgárdebarggus

8. OAHPAHAN- JA OAHPPANVUOGIT

Oahppu čađahuvo geabbilisoahppun, namalassii deaivvadeamit ja lassin neahttdoarjjaoahppan. *Digiisá/Canvas* lea gulahallanreaidu ja oahpu virtúála klássalatnja. Das leat lekšuvnnat, logaldallamat, bargogáibádusat ja buot dieđut mat gusket oahpaheapmái. Deaivvadeamit, doaimmat ja bargogáibádus deaivvademiid gaskkas ja bagadallamat leat geatnegahtton. Deaivvademiid gaskkas čađahuvo bagadallan mánáidgárddis ja/dahje neahta bokte. Lassin galgá studeantta ieš čiekŋudit lohkanmearrái ja praktihkalaš dilis teoriija oasi geahččaladdat ja dokumenteret. Oahppu bargovugiid ja oahppanstrategiijaid vuodul galgá studeanta joksat oahppanjoksosiid.

9. GÁIBÁDUSAT BEASSAT EKSÁMENI

Studeanta galgá:

- Čállit guokte bargogáibádusa
- Hábmēt digitálaččat presentašuvdna gos fádda ja sisdoallu lea “ Searvelatnja du priváhta eallimis ja searvelatnja mánáidgárddis”

- ležas vásáhusain mánáidgárddis ovdanbuktit fágalaš refleksuvnnaid njálmmálaččat
- Čadahit dokumentašuvnna iežas bargodilis

Buot geatnegahtton barggut ja doaimmat galget leat dohkkehuvvon fágaoahpaheaddji bealis ovdal studeanta beassá eksámenii dahje oažžu kursaduodaštusa.

10. EKSÁMEN

Eksámen lea čálalaš vihtta beaivásaš ruovttueksámen.

Eksámen árvvoštallojuvvo ECTS vuogádaga mielde, mas lea A buoremus árvosátni ja E lea heajumus. F mearkkaša ahte studeanta ii leat ceavzán. Muđui čujuhuvvo Sámi allaskuvlla loahpalaš árvvoštallan- ja eksámennjuolggadusaide.

11. SÁHTTÁGO PRIVATISTA VÁLDIT DÁN FÁGA OAHPPU?

li leat vejolaš.

12. KVALITEHTASIHKKARASTIN

Čujuhuvvo Sámi allaskuvlla kvalitehtasihkkarastinvuogádahkii ja dasa makkár vejolašvuodát ja geatnegasvuodát studeanttain lea árvvoštallat Sámi allaskuvlla oahppofálaldagaid ja bálvalusaid kvalitehta.

Studeantadásis oahppu árvvoštallojuvvo evaluerenčoahkkimis, ja studeanttat devdet árvvoštallanskovi oahpu loahpahettiin. Ásahusdásis oahppu árvvoštallojuvvo studeantaárvvoštallamiid, sensorraporttaid ja fágaraportta vuodul.

13. LOHKANMEARRI

Lohkanmearrri sámegillii, dáro-/ruotagillii ja engelasgillii. Gaskkal 1500-1800 siiddu.

Aikio-Puoskari, Ulla (2016): *Gullos sámegiella! Sámegielaid ealáskahttima buoremus vuogit ja álbmotlaš politihka linját Suomas, Ruotas ja Norggas*. Anár: Sámediggi. / Sámegiela doaimmahat. (60 s.)
dahje

Aikio-Puoskari, U. (2018): *Revitalization of Sámi Languages in Three Nordic Countries: Finland, Norway and Sweden*. Hinton, L., Huss, L., Roche, G. (2018): *The Routledge Handbook of Language Revitalization*. New York, NY : Routledge, an imprint of the Taylor & Francis Group. (8 s.)

Aikio, A. (2010). *Olmmošhan gal birge - áššit mat ovddidit birgema*. Kárášjohka: ČálliidLágáduš. (50 s.)

Askland, L., & Sataøen, S. O. 2013: *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk. Kap 5: Å forstå barn (23 s.)

Balto, A. (1997): *Sámi mánáid bajásgeassin nuppástuvvá*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS. (100 s.)
dahje

Balto, A. (1997): *Sámisk barneopdragelse i endring*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

Balto, A. (2008): *Sámi oahpaheaddjit sirdet árbevirolaš kultuvrra boahttevaš buolvvaide:*

dekoloniserema akšuvdnadutkamuš Ruota beale Sámis. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. (50 s.)

- Balto, A (2003): *Muitalusat Sámis*. Eriksen, E. H 2003: *Árvvut*. Kárášjohka: Davvi girji (8 s.)
dahje
- Balto, A (2003): *Fortellinger fra Sápmi*. Eriksen, E. H 2003: *Árvvut*. Kárášjohka: Davvi girji
- Balto, A., & Kuhmunen, G. 2014: *Máhtttáhit iežamet ja earáid*. Kárášjohka: Čallid lágádus (30 s.)
- Balto, A. & Johansson, G. (2015): *The Process of Vitalizing and Revitalizing Culture-Based Pedagogy in Sámi Schools in Sweden*. *International Journal about Parents in Education* (10 s.)
- Balto, A., Eriksen, A.I.S., Kuhmunen, G., Sarri, C. (2019): *Unna olbmožiid dihtii*. Sámediggi. (20 s.)
- Bergstrøm, G. G. 2001: *Tradisjonell kunnskap og modernitet*. Mastergradsoppgave i samfunnsvitenskap. Universitetet i Tromsø. (50 s.)
- Davies, Emyr (1996). "Muhtun bealit giellaoahpaheamis – go geahččá walesalaččaid bealis." Jon Todal ja Martin Pope (doaim.) *Duostta hupmat – Gulahallanvuohki sámegielloahpahusas*. Guovdageaidnu: Sámi oahpahusráđđi. S. 11 – 41. (30 s.)
dahje
- Davies, Emyr (1996): "Noen sider ved språkundervisning sett fra et walisisk perspektiv." Todal, Jon og Pope, Martin (red.): *Våg å snakke. Kommunikativ metode i samiskopplæringen*. Samisk utdanningsråd: Guovdageaidnu. s.11 – 41 (30 s.)
- Gaup, E. U. 2009: *Duovdagiid giella - Bálggesčuovga lunddolaš oahppanarenaid ozadettiin sámegiella oahpaha olis*. Sámi Dieđalaš Áigečála. 1–2, 2009. s. 46–61 (15 s.)
- Eira-Gaup, I. E. 2008: *Sámi vuogi mielde: samisk blikk på barnehagen*. Mastergradsoppgave i praktisk kunnskap - Høgskolen i Bodø. (35 s.)
- Glaser, V. (2011). *Barnehagens grunnsteiner: formålet med barnehagen*. Oslo: Universitetsforl. kap 15 (5 s.)
- Gotvassli, K.-Å. (2013). *Boka om ledelse i barnehagen*. Universitetsforl. (30 s.)
- Guvå, Gunnilla: *Fra jeg til vi*. Oslo: Pedagogisk forum. (110 s.)
- Hoëm, A. (1994): Samebarns oppvekstvilkår før. Erke, R. & Høgmo, A.: *Identitet og livsutfoldelse*. Kárášjohka: Davvi girji. (14 s.)
- Jernström & Johansson (1997) *Kulturen som språngbräda*. Lund: Studentlitteratur (10 s.)
- Joks, S. & Nutti, Y.J. 2018: En barnehages praktiske engasjement former stedets karakter. Myrstad, A., Sverdrup, T. & Helgesen, M. B. (red.): *Barn skaper sted*. Bergen: Fagbokforlaget (10 s.)
dahje
- Joks, S. & Nutti, Y.J. 2019: *Mánálgárde praktihkalasj berustibme bájkev hábbmi*. Dieđut 1/2019, Sámi allaskuvla.
- Juuso, Jane (2009): *Válddán giellan ruovttoluotta*. Unjárga: Isak Saba Guovddáš. (53 s.)
dahje
- Juuso, Jane (2009): *Tar språket mitt tilbake*. Nesseby: Isak Saba senteret.
- Juuso, Randi ja Øzker, Kamil (2010): *Pedagogalaš jurddagirji guovttegielalaš mánáidgárdiide*. Kárášjohka: Davvi girji. (50 s.)
- Kolle, T., Ulla, B., & Larsen, A. S. (2010). *Pedagogisk dokumentasjon: inspirasjoner til bevegelige praksiser*. Bergen: Fagbokforlaget. (10 s.)
- Kuhmunen, G. & Sarri, C. 2017: Behöver framtidens samer lära sig att snara ripa och varför det? *Åaerjel-saemieh*. Snåsa: Saemien sijte. (10 s.)
- Kuokkanen, Rauna 2009: *Boaris dego eana. Eamiálbogiid diehtu, filosofia ja dutkan*. Čállidlagádus.

SÁMIacademica Nr. 2 (30 s.)

dahje

Tuhiwai Smith, Linda 1999: *Decolonizing methodologies: research and indigenous peoples*. London: Zed Books. (20 s.)

Minde, Henry (2005): Sápmelaččaid dáruiduhttin – manne, movt ja makkár váikkuhusaid buvttii?. Guovdageaidnu: Gáldu (20 s.)

dahje

Minde, Henry (2005): Fornorskinga av samene. Hvorfor, hvordan og hvilke følger? Gáldu. Guovdageaidnu.

Mikkelsen, Anne Kalstad (1996): “Vuotnagáttiid mánát. Sámegiella nannen mánáidgárddi bokte.” Jon Todal ja Martin Pope (doaim.) *Duostta hupmat – Gulahallanvuohki sámegieloahpahasas*. Guovdageaidnu: Sámi oahpahusráđđi. S. 49 – 84. (35 s.)

dahje

Mikkelsen, Anne Kalstad (1996): “Barna fra fjordene. Styrking av samisk språk gjennom barnehagen.” Todal, Jon og Pope, Martin (red.): *Våg å snakke. Kommunikativ metode i samiskopplæringen*. Samisk utdanningsråd: Guovdageaidnu. S.45 – 84

Nergård, Jens-Ivar (2006). *Den levande erfaring. En studie i samisk kunnskapstradisjon*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag (10 s.)

Nergård, Jens-Ivar (2019). *Dialoger med naturen. Etnografiske skisser fra Sápmi*. Oslo: Universitetsforlaget AS. (20 s.)

Nutti, L.A. (2018). *Dádjádit*. Barnehagefolk 1/2018. (3 s.)

Nutti, L.A (2019). Samiske verdier og tradisjoner – i en framtidrettet barnehagehverdag. Grindheim, L. T., Aaserud, G. 2019). *Barnehagelæreren - en verdibygger*. Bergen: Fagbokforlaget. (18 s.)

Otterstad, A. M., & Rhedding - Jones, J. (2011). *Barnehagepedagogiske diskurser*. Oslo: Univ.forlag (20 s.)

Pasenen, A. (2018). This Work is Not for Pessimists: Revitalization of Inari Saami Language. Hinton, L., Huss, L., Roche, G. (2018): *The Routledge Handbook of Language Revitalization*. New York, NY: Routledge, an imprint of the Taylor & Francis Group. (10 s.)

Sara, M. N. 2003: Árbevirolaš sámi dieđut ja máhtut sámi vuodđoskuvllas (121-138). Hirvonen, V. (doaim.) *Sámi skuvla plánain ja praktihkas. Mo dustet hástalusaid? Reforpma 97 evalueren*. |ČálliidLágadus. (15 s.)

dahje

Sara, Mikkel Nils 2004: Samisk kunnskap i undervisning og læremidler. Hirvonen, Vuoukko (red.) *Samisk skole i teori og praksis*. Kárášjohaka: Čálliid lágádus

Skutnabb-Kangas, Tove ja Dunbar, Robert (2011): *Álgoálbmotmánáid oahpaheapmi gielalaš álbmotgoddin ja rihkkumin olmmošohkagotti vuostá? Máilmmiviidosáš perspektiiva*. Guovdageaidnu: Gáldu. (70 s.)

- Storjord, M. H. 2008: *Barnehagebarns liv i en samisk kontekst: en arena for kulturell meningsskapning*. Universitetet i Tromsø, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for pedagogikk og lærerutdanning, Tromsø. (20 s.)
- Storjord, Marianne (2009): Samiske barnehagers historie. Lund Svein: *Samisk skolehistorie 3*. Kárášjohka: Davvi Girji (10 s.)
- Todal, Jon (2007/2011): *Samisk språk i Svahken sijte. Sørsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. (177 s.)
- Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Oslo: Pedagogisk forum. (100 s.)
dahje
- Öhman, M. (2011): *Det viktigste är att få leka*. Liber.
- Øzerk, Kamil Z (1995): *Guovttegielatvuotta ja kognitiiva ovdáneapmi pedagogalaš perspektiivvas*. Guovdageaidnu: Sámi oahpahusráđđi. (34 s.)
dahje
- Øzerk, Kamil Z.(1995): *Tospråklighet og kognitiv utvikling i et pedagogisk perspektiv*. Samisk utdanningsråd. Guovdageaidnu.
- Åberg, A., Manger, A., & Lenz Taguchi, H. (2006). *Lyttende pedagogikk: etikk og demokrati i pedagogisk arbeid*. Oslo: Universitetsforl. (50 s.)
dahje
- Åberg, A., & Lenz Taguchi, H. (200). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete* Stockholm: Liber.

Stivrendokumeanttat:

- Mánáidgárddi rámmaplána 2017. Máhttodepartemeanta.
- ILO-SOAHPAMUŠ = ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Vedtatt 1989. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.
- Álgoálbmot deklarašuvdna
- ON Mánáidkonvenšuvdna

Liige lohkamuš:

- Storjord, Marianne Helene 2000: *Fra nødhjelp til folkehjelp. Opprettelse og utbygging av samiske barnehager i Norge i 1969-99*. Trondheim: Dronning Mauds minne Universitet i Trondheim.
- Storjord, Marianne. (2005) Samiske barnehagers historie Barn nr. 4 2005:37-52, ISSN 0800-1669 © 2005 Norsk senter for barneforskning <<http://prosjekt.hib.no/barnehagepionerene/wp-content/uploads/2017/03/Samiske-barnehagers-historie-i-Norge.pdf>> (09.11.2020) (14 s.)